H. Claessen

Enige gegevens over taboes en voorschriften rond Tahitische vorsten

In: Bijdragen tot de Taal-, Land- en Volkenkunde 118 (1962), no: 4, Leiden, 433-453

This PDF-file was downloaded from <http://www.kitlv-journals.nl>

ENIGE GEGEVENS OVER TABOES EN VOORSCHRIFTEN ROND TAHITISCHE VORSTEN

I.

In dit opstel willen wij trachten een beeld te geven van de omvang van de taboes en voorschriften, die rond de Tahitische vorsten bestonden. We zullen daartoe achtereenvolgens nagaan, welke taboes en voorschriften er waren en ten opzichte van welke personen in de vorstelijke familie deze gedragsregels golden. Daarna onderzoeken we, welke onderdanen van het onderhouden van deze voorschriften waren vrijgesteld en waarom. Tenslotte komt de vraag aan de orde of de vorsten overal en te allen tijde in de zelfde mate door de taboes en voorschriften omringd werden.

Aan verschillende belangwekkende punten zullen we in deze beschrijving weinig of geen aandacht kunnen schenken. Zo komt bijvoorbeeld niet ter sprake, hoe de bevolking tegenover deze regels stond en evenmin, of er pogingen ondernomen werden door vorst of volk deze regels te ontduiken. Het is niet mogelijk om aan de hand van de door ons geraadpleegde bronnen op vragen van deze aard een antwoord te geven.

Deze bronnen zijn voornamelijk journalen van ontdekkingsreizigers en memoires van zendelingen en kooplieden. Een kritisch overzicht van deze literatuur vindt men bij Mühlmann (14 e.v.) en Schoch (9 e.v.).

II.

In de bronnen over het oude Tahiti kan men een groot aantal voorschriften vinden over het gedrag van de vorst of het gedrag ten opzichte van de vorst. Deze voorschriften hebben meestal een religieuze of magische achtergrond. In theorie volgt op overtreding van zulke voorschriften een bovennatuurlijke straf. In de praktijk wachten de dienaren van de vorst deze straf niet af, maar gaan de overtreders direct te lijf (Ellis II, 352; Moerenhout I, 433).

Wij vonden de volgende voorschriften:

a. *De vorst mag de grond niet raken.* Hij wordt daarom op de schouders van dienaren gedragen. Dit verbod geldt voor zijn eigen rijk en voor het gebied, waar verwanten van hem regeren. Op zijn eigen domein is hij hiervan vrijgesteld (Ellis II, 349; Arii Taimai, 7; Moerenhout II, 14; Wilson, 330).¹

Bekende voorbeelden zijn het dragen van TERI-I-RERE, de zoon van AMO en PUREA, de vorsten van PAPARA (Cook, 1803, I, 243) en het dragen van TU, de zoon van POMARE I,² de regeerder over PORIONUU (Wilson, 62, 64, 158 en 329). Ook de vrouw van TU wordt gedragen (Wilson, idem).

Als reden voor dit gebruik geven zowel Arii Taimai (7) als Wilson (329) aan, dat de grond bij aanraking door de gewijde vorst diens eigendom zou worden. Ellis zegt hierover, dat het voor de overige eilandbewoners verboden is, deze grond dan nog te betreden (II, 349).

b. *De vorst mag de woning of het schip van iemand anders niet betreden* (Turnbull, 354; Wilson, 63, 65, 66, 329; Cook, 1803, X, 267; Andia, in Corney II, 265; Ellis II, 348; Arii Taimai, 89). De gegevens, die wij hierover hebben, betreffen hoofdzakelijk de vorsten van de POMARE-familie. Slechts Cook (1961, 31) duidt aan, dat ook TERI-I-RERE onder deze regel valt.

Wanneer door de vorst een huis betreden wordt, dan zal dit, volgens Wilson, hierdoor diens eigendom worden (329). Voor ieder ander zal deze woning nu ontoegankelijk zijn (Ellis II, 348). Cook en Turnbull menen, dat het huis vernietigd moet worden na het bezoek van de vorst (Cook, 1803, X, 267; Turnbull, 354). Of zulks inderdaad gebeurde, weten we niet. We hebben er geen voorbeelden van gevonden.

c. *Men mag de vorst niet aanraken.* Slechts Ellis vermeldt deze regel uitdrukkelijk (II, 349). Andere schrijvers impliceren haar:

¹ Met „Wilson” bedoelen wij het boek: “A Missionary Voyage to the Southern Pacific Ocean etc.” Dit boek is in opdracht van de “London Missionary Society” door een commissie samengesteld uit de journalen en dagboeken van de opvarenden. Een groot deel van de inhoud is ontleend aan de papieren van William Wilson, de “traster” van de “Duff”; deze William was de broer van de kapitein, James Wilson.

² De namen van deze vorsten geven dikwijls aanleiding tot verwarring, daar zowel de vader als de zoon beiden de namen TU en POMARE gevoerd hebben. Om misverstanden te voorkomen zullen we door toevoegingen als I en II, of senior en junior aangeven, welke van de twee we bedoelen.

„... their persons are esteemed sacred...” (Wilson, 329), of: „Les Aarii étaient des personnes sacrés, doués d'une puissance et des vertus miraculeuses.” (de Bovis, 386). De dragers van de vorst zijn hiervan kennelijk vrijgesteld. Zij zijn door het contact met de vorst zelf „RAA or sacred” (Wilson, 329). Ieder ander zou door het aanraken van de vorst zijn leven op het spel zetten.

In bijzondere gevallen wordt van deze regel afgeweken. Moerenhout vermeldt het aanraken van de vorst tijdens het kroningsceremonieel (II, 27). Schoch brengt dit in verband met een vruchtbaarheidsrite (48).

d. *Iets, wat door de vorst is aangeraakt, mag door niemand anders meer gebruikt worden.* Dit geldt voor zijn kleding, zijn boot (Ellis II, 348), zijn voedsel (de Bovis, 386, 526), zijn woning (Rodriguez, in Corney III, 72) en zijn visnet (idem, 115).

Wel wijst de Bovis er op, dat dit voedselverbod niet geldt voor personen uit zijn eigen stand. Voor ieder ander is ziekte of dood de straf voor de overtreding ervan (386, 526).

e. *Elkeen dient het bovenlichaam te ontbloten in de nabijheid van de vorst.* Daar dit gebruik nog al in het oog lopend is, wordt het herhaaldelijk vermeld. We vinden mededelingen er over o.a. bij Cook (1803, I, 243, 388; V, 15; X, 268), Banks (118), Rodriguez (in Corney III, 18) en Ellis (I, 64; II, 352). Zelfs de ouders van de vorst zijn hier niet van vrijgesteld. HAPPAI ontbloot het bovenlichaam voor zijn zoon POMARE I (Forster, 168), PUREA doet het voor haar zoon TERI-I-RERE (Cook 1961, 31) en POMARE I brengt zijn zoon TU dit eerbewijs (Ellis I, 64). Ook hier zijn het weer de dienaren, die er op toezien, dat het volk dit eerbewijs brengt (Ellis II, 352).

f. *De naam van de vorst is taboe.* Het uitspreken ervan is verboden. Dit voorschrift is zo dwingend, dat zelfs woorden, die op de naam van de vorst lijken, niet meer gebruikt mogen worden. Ze verdwijnen uit de taal (Cook 1803, X, 266 e.v.; Ellis II, 348; Tyerman and Bennet I, 147 e.v.; de Bovis, 387).

Verwant hieraan lijkt ons het gebruik om, wat op de vorst betrekking heeft, te omschrijven. Zo wordt zijn stem de „Donder” genoemd en zijn boot heet de „Regenboog” (Ellis II, 359; Tyerman and Bennet I, 64; Williamson III, 79).

Het is duidelijk, dat de eerste vier voorschriften op één principe berusten: de vorstelijke persoon is zowel direct als indirect, in magische

zin gevaarlijk voor de gewone mensen. Men kan dit gewijd, geheiligd of sacraal noemen. Alles wat door hem aangeraakt of betreden wordt, is gewijd en onaanraakbaar geworden.

Dit wijst op een nauwe band tussen de vorst en het bovennatuurlijke — in dit geval de goden. Immers, „... de bemoeienis van een geest of god blijkt uit het mana-karakter van datgene of diegene, waarmee hij zich bemoeit heeft.” (van Baaren, 121). De regels, die men opgesteld heeft om zich veilig te stellen tegen de gevaren van dit vorstelijk mana, willen we tot de taboes rekenen. (Zie hierover ook Lowie, 78 e.v. en van Baaren, 125).

Het voorschrift, het bovenlichaam te ontbloten in de nabijheid van de vorst, is minder goed in verband te brengen met een bescherming tegen magische gevaren. We moeten dit veeleer zien als een uiting van de grootste beleefdheid en eerbied.

Men ontbloot het bovenlichaam trouwens niet alleen voor de vorst, maar ook voor de goden, de MARAE en de woning van de vorst (Banks, 175; Ellis II, 353; Moerenhout I, 469). Soms wordt ook aan blanken deze eer bewezen. Zowel Banks (118), als Maximo Rodriguez (in Corney III, 51) vermelden dit. Deze handelwijze was echter geen vaste regel. Dit versterkt ons in de overtuiging, dat we in dit gebruik vooral een uiting van beleefdheid moeten zien. Het overtreden van deze etiketteregel brengt de dader in levensgevaar, daar de dienaren van de vorst nauwlettend toezien op het nakomen ervan (Ellis II, 352). We willen deze regel niet als een taboe beschouwen.

Tenslotte is er nog het verbod de naam van de vorst te noemen. Men tracht hierdoor waarschijnlijk de vorst te beschermen tegen het kwaad, wat men hem op magische wijze zou kunnen berokkenen, als men zijn naam kent. Van dit gebruik vinden we bij Frazer talrijke voorbeelden (338—342). We kunnen hier van een taboe spreken, zij het dan ook, dat het van een andere aard is, dan de reeds vermelde, daar niet de onderdanen, maar de vorst hierdoor beschermd moet worden.

III.

Na aldus vastgesteld te hebben, welke taboes en voorschriften rond de Tahitische vorsten bestaan, dienen we na te gaan, voor wie deze voorschriften precies gelden.

Ze betreffen, zoals we reeds opmerkten, de vorst. Dit is op Tahiti echter niet degene die de macht uitoefent, maar diens zoon. Het is gebruikelijk, dat de vader aftreedt, als hem een zoon wordt geboren.

Hij regeert dan verder als regent voor deze zoon. De knaap voert de titel van ARII RAHI (Bligh, 51; Moerenhout II, 425; Arii Taimai, 9). De regent kan ook een stiefvader zijn (Clota, in Corney II, 344; Boenechea, in Corney I, 357), de moeder (Barreda, in Corney II, 470), of zelfs een verder familielid, zoals TUTAHA, die regent was over POMARE I. (die toen nog TU heette: Banks, 176 e.v.; Cook, 1803, V, 60).

De ARII RAHI is degene, die dus wel de rang van vorst heeft, maar niet de macht bezit. Deze wordt eerst later overgedragen (Henry, 185), veelal pas als de regent overlijdt (Moerenhout II, 13). Dat deze situatie nog wel eens tot conflicten kan leiden tussen vader en zoon is voor de hand liggend. Bekend zijn de twisten tussen POMARE I, die de macht tracht te behouden en zijn zoon TU, die volwassen geworden, zelf wil regeren (Moerenhout II, 425; Ellis I, 80 e.v.; Arii Taimai, 123). Ook het tegenovergestelde komt voor, getuige het journaal van Banks, waarin deze de onderworpen houding van OTOW (d.i. TU sr.) tegenover zijn regent DOOTAHA (d.i. TUTAHA) beschrijft (176 e.v.; vgl. Arii Taima, 89).

Van wat er gebeurt, als de ARII RAHI, nog onder regentschap staande, op zijn beurt weer vader wordt, is geen voorbeeld te vinden. Bij het enige ons bekende geval van drie generaties, die tegelijk in leven zijn, doet zich dit probleem niet voor, omdat niet de vader, HAPPAI, maar een familielid, TUTAHA, regent is over POMARE I; deze sneuvelt echter voor TU jr. geboren wordt. Ellis meent, dat in zo een geval de zoon zijn titel moet afstaan aan de kleinzoon (II, 348).

Een verklaring over het ontstaan van dit gebruik is niet licht te geven. De meningen er over kan men ruwweg in twee groepen verdelen. De ene groep wordt vertegenwoordigd door o.a. Frazer (221—235), Williamson (I, 425 e.v.) en Jongmans (25, 119). Zij baseren hun opvatting op de rationele zienswijze, dat het voor een vorst te zwaar is te regeren, als hij door diverse taboes in zijn gedragingen belemmerd wordt. Door dit regentschap komen deze taboes op de zoon te rusten, terwijl de regering dan zonder allerlei belemmeringen door de vader gevoerd kan worden.

De andere richting zou men de traditionele kunnen noemen. Ten onzent is Mevr. Heeren-Palm hiervan een vertegenwoordigster (8). Voorts noemen we Birket Smith (244), Linton (55) en Sahlins (140 e.v.). Hun argument is, dat de eerstgeboren zoon hoger in rang is dan de ouders.

In onze slotbeschouwing hopen we op deze kwestie nader terug te komen.

Naast deze twee opvattingen willen we nog wijzen op een derde mening, nl. dat door dit systeem de erfopvolging verzekerd zou zijn (Ellis II, 348; Rowe, 80). Wij geloven echter, dat dit een gevolg van het bestaande gebruik is; niet de reden tot het ontstaan er van.

IV.

In het voorgaande hebben we vastgesteld welke voorschriften er zijn voor het gedrag van en de houding tegenover de vorst. We hebben voorts gewezen op de relatie ARII RAHI - regent. Het bleek ons, dat de ARII RAHI de ceremoniële lasten van het koningschap draagt. Terloops wezen we er op, dat deze regels voor iedereen gelden.

Om de vele regels wat overzichtelijker te maken, vatten we ze als volgt samen:

- a. Taboes ten opzichte van de gewijde persoon van de ARII RAHI, zoals het dragen, het niet aanraken, het verbod woningen te betreden enz.
- b. Eerbewijzen, in de vorm van het ontbloten van het bovenlichaam.
- c. Het taboe betreffende het geheimhouden van de naam van de vorst.

Het eerst is dan de vraag aan de orde, of de ARII RAHI wel het enige lid is van de koninklijke familie, op wie deze regels van toepassing zijn.

ad a.

We kennen uit de literatuur verscheidene ARII RAHI. De meeste waren nog heel jong. Een uitzondering hierop is TU, de zoon van POMARE I. Hij is reeds getrouwd. Zijn vrouw heet TETUA. De gegevens over het jonge paar komen hoofdzakelijk van de zendelingen van de „Duff” en van de koopman Turnbull, die op Tahiti schipbreuk heeft geleden. Ze bestrijken de jaren 1797 tot 1803. Zowel TU als TETUA worden op de schouders gedragen (Wilson, 62, 64, 200; Turnbull, 354). Ze komen niet aan boord van de Engelse schepen (Wilson, 63; Turnbull, 84 e.v.) en niet in het huis van de zendelingen (Wilson, 329). Zij betreden trouwens nooit het huis van iemand anders (Turnbull, 354). Hoewel onze bronnen zelden TETUA apart vermelden, menen wij uit bovenstaande te mogen besluiten, dat de taboes voor de gewijde persoonlijkheid in volle omvang ook op haar van toepassing zijn. Wel lijkt het ons waarschijnlijk, dat haar gewijdeheid gevolg is van haar nauwe band met de ARII RAHI.

In zake de regent vinden we geen spoor meer van deze taboes. POMARE I komt aan boord van de „Duff” (Wilson, 73) en betreedt de nederzetting van de zendelingen (id., 152). IDDEAH, zijn vrouw, kan eveneens gaan en staan waar zij wil (id. 73 en 219). Zij worden geen van beiden meer op de schouders gedragen (Ellis I, 64).

De houding van de andere regenten vertoont hetzelfde beeld. AMO wordt niet gedragen en kan vrij het kamp van de Engelsen betreden (Cook, 1803, I, 243). PUREA gaat te voet (Robertson, 187) en betreedt de Engelse nederzettingen (Banks, 84) en schepen (Robertson, 205, 212). Zelfs serveert zij persoonlijk maaltijden aan haar onderdanen (Robertson, 203; Corney II, 460; Rowe, 203).

Hierop afgaande is het waarschijnlijk, dat bekende Tahitische regeerders als POTATOW, TOWHA en O-RETI geen ARII RAHI zijn. Ze hebben waarschijnlijk de functie van regent gehad — of het zijn zeer hoge edellieden geweest.

Immers: POTATOW, de vorst van ATTAHURU, brengt een bezoek aan het schip van Cook. Zijn onderdanen proberen hem, uit vrees voor de Engelsen, hiervan te weerhouden. „Einige fielen ihm sogar zu Füßen und umfassten seine Knie um ihn zurück zu halten...” (Forster, 184, ook 365; cursivering door ons).

TOWHA, die over TEFANA regeert, is de aanvoerder van de grote vloot, die Cook op zijn tweede reis waarneemt (Cook, 1803, VI, 23; Forster, 367; Bligh, 91). Zijn rang wordt aangegeven door stroken gele en groene veren op zijn rug (Forster, 371). Er wordt niets gezegd over dragen of over onaanraakbaar zijn. Het valt Cook wel op, dat POMARE I minder belangrijk is als TOWHA (Cook, 1803, VI, 31, 66; id. 1961, 169, 170). Ook TOWHA bezoekt de Engelse schepen (Cook, 1961, 169; Bligh, 67).

O-RETI regeert in HITIAA. Hij bezoekt het schip van de Bougainville (185) en vaart een stukje mee met Boenechea (Corney I, 314). Over dragen vinden we niets.

ad b.

Reeds eerder wezen we er op, dat het ontbloten van het bovenlichaam een eerbewijs is, dat, behalve de ARII RAHI, ook de goden, de MARAE en in incidentele gevallen zelfs de blanken ten deel valt.

Forster zegt, dat dit eerbewijs voor elk lid van de vorstelijke familie gebracht moet worden. Zodra een Tahitiër zo iemand ziet naderen, roept hij: „Arii!”, opdat iedereen in staat is tijdig zijn kleding in de vereiste staat te brengen (214). Bij Cook vinden we eveneens enige

opmerkingen hierover. In het verslag van zijn tweede reis staat, dat, behalve POMARE, ook diens broer en zuster recht op dit eerbewijs hebben (1803, VI, 70). Anderson, Cook's scheepsarts op de derde tocht, deelt mede, dat, wanneer door een paal met een stuk doek eraan POMARE's nabijheid wordt aangegeven, men aan die paal ook deze eer bewijst. Voorts zegt hij, dat voor de broers van de ARII RAHI de mannen en voor de vrouwen uit de vorstelijke familie de vrouwen het bovenlichaam moeten ontbloten (Cook, 1803, X, 268). De zendelingen van de „Duff” delen hierover alleen mee, dat de vrouwen in de nabijheid van „a chieff” het bovenlichaam ontbloten (Wilson, 338).

Hoewel er dus verschillende duidelijke uitspraken hierover zijn, is ons uit de literatuur maar één geval bekend, waar men aan een broer of zuster van de ARII RAHI dit eerbewijs heeft zien brengen. De tekenaar Parkinson vermeldt het voor een zuster van TERI-I-RERE (35). Zijn bewering, dat men ook voor AMO het bovenlichaam ontblootte, berust op onnauwkeurige waarneming (32). Uit Cook's verslag blijkt duidelijk, dat dit eerbewijs TERI-I-RERE geldt (1803, I, 243 e.v.). Aan regenten wordt dit eerbewijs niet gebracht. Noch AMO of PUREA, noch O-RETI, POTATOW, TOWHA of HAPPAI genieten deze eer, terwijl POMARE I en IDDEAH, zodra ze regent zijn geworden, er blijkbaar ook geen recht meer op hebben.

De enkele keer, dat men dit eerbewijs aan blanken brengt, zal men mogelijk moeten verklaren uit de gedachte, dat de vreemdelingen voor de Tahitiërs ARII uit een ander land zouden zijn.

ad c.

Wanneer men denkt aan de talrijke namen, die ons bekend zijn van Tahitische vorsten, dan wekt dit de indruk, dat er weinig is, wat op een naam-taboe lijkt.

Zowel van de ARII RAHI, van zijn vrouw, als van de regenten kennen we de namen. Ook het volk kent en gebruikt die. Men roept luide: „Daar komt TOWHA!” (Cook, 1803, VI, 284; Forster, 367). Familieleden noemen zonder schroom de namen van de vorsten en hun verwanten aan de blanken (Wilson, 71, 180), dit alles, ondanks de meest radicale voorschriften, die bepalen, dat zelfs woorden, die op de vorstennaam lijken, niet meer gebruikt mogen worden (de Bovis, 387; Ellis II, 348; Cook, 1803, X, 266). Dat de bekendheid van het bestaan van dit taboe gevolg is van mededeling door de Tahitiërs, spreekt vanzelf; het zou immers niet te constateren zijn geweest door Europeanen.

Voor we antwoord kunnen geven op de vraag, of er, behalve de ARII

RAHI, nog meer personen zijn, die onder het naam-taboe vallen, dienen we eerst deze ogenschijnlijke tegenstelling tussen wet en werkelijkheid te verklaren. Een opmerking van Anderson geeft ons een aanwijzing. Hij zegt namelijk over de vorst: „Bij andere gelegenheden drijven zij hunnen eerbied voor zijnen naam alleen tot eene buitenspoorige en zeer verderfelijke hoogte; want indien bij zijne aanvaarding van den MARO enige woorden in hunne taal bevonden worden enige gelijkenis met denzelfen te hebben, worden zij voor andere verruild; en zoo iemand stout genoeg is om hierin niet te gehoorzamen, en deeze woorden te blijven gebruiken, worden niet alleen hij, maar zelfs alle zijne nabestaanden onmiddellijk ter dood gebragt.” (Cook, 1803, X, 267/68).

Deze regel staat dus vast voor de naam van de ARII RAHI, de „EREE DE HOI”, zoals Anderson hem noemt. Over de namen van de overige vorstelijke personen zegt hij niets.

Het is opvallend, dat op Tahiti van dezelfde persoon op verschillende tijdstippen andere namen genoemd worden. Dit berust op de zede, dat men van naam kan veranderen. In de POMARE-familie vinden we de volgende naamsveranderingen:

TU - HAPPAI - TEU;

TU - TINAH - POMARE I;

TU - POMARE II.

Dit betreft vader, zoon en kleinzoon (Ellis I, 64; Wilson, 181). Het blijkt, dat men steeds de naam TU voert, tot er een zoon wordt geboren. Deze zoon wordt dan ARII RAHI, krijgt de naam TU en in de volgende generatie herhaalt zich dit. De vader kiest zich dan een andere naam (Arii Taimai, 100; Bligh, 47).

Een ander voorbeeld van een steeds weerkerende naam treffen we aan op het schiereiland TAIARAPU, waar de vorst steeds VEHIATUA heet.

Zo ontmoet Cook in 1773, op zijn tweede reis, de jeugdige vorst VEHIATUA, die sinds kort zijn vader, ook een VEHIATUA, heeft opgevolgd (Cook, 1803, V, 11; Forster, 146). Deze jonge vorst sterft korte tijd later zonder kinderen na te laten (in 1775; zie Corney II, 343). Een broer van hem, een jongen van een jaar of tien, volgt hem op. Ook deze voert weer de naam VEHIATUA (Cook, 1803, X, 20). Hij staat onder regentschap van zijn moeder (Barreda, in Corney II, 470).

In deze vaste namen kan naar onze mening de sleutel liggen tot de verklaring van de ogenschijnlijke inbreuken op het naam-taboe. Zowel

TU als VEHIATUA zijn niet zozeer eigennamen, als wel een soort titels of schuilnamen, waarmee de ARII RAHI zonder gevaar kan worden aangeduid. Mühlmann ziet in de naam VEHIATUA de erfelijke vorstentitel van TAUTIRA, het voornaamste district van het schiereiland TAIARAPU (37; zie ook Tyerman and Bennet II, 65). De opmerking, die Pasteur, de vertaler van Cook, in een voetnoot geeft, dat volgens Forster de naam TU ook de naam is van een dier, welke naam gewoon bij het volk in gebruik is, wijst eveneens in de richting van een titel of schuilnaam (Cook, 1803, X, 267).

We mogen uit deze feiten opmaken, dat van de ARII RAHI de naam inderdaad niet gebruikt wordt. Men duidt hem met een soort titel aan. De namen van de regenten en de andere vorstelijke personen vallen niet onder deze bepaling.

V.

In de vorige paragraaf hebben we vastgesteld, dat de taboes en voorschriften in hun volheid alleen voor de ARII RAHI gelden. Nu is het nog van belang na te gaan, of deze regels door iedereen tegenover de ARII RAHI in acht genomen moeten worden. Immers, als er veel vrijgestelden zijn, ondergraaft dit aanmerkelijk de uitzonderingspositie van de ARII RAHI.

Dat zijn vrouw is vrijgesteld van deze plichtplegingen, valt op te maken uit de opmerkingen betreffende TU en TETUA (Wilson, 329). Zij is immers zelf een gewijde persoon.

In hoeverre zijn ouders vrijgesteld zijn, is veel moeilijker vast te stellen. Er zijn voorbeelden te over, dat zij het bovenlichaam voor hun zoon ontbloten (Cook, 1803, I, 388; id. 1961, 31; Forster, 164, 165, 168; Bligh, 53; Ellis I, 64), maar over het in acht nemen van de overige regels weten we maar weinig. Om zonder meer op grond van de uittaling van de Bovis, dat voedsel, door de vorst aangeraakt, dodelijk wordt voor iedereen, behalve voor lieden van gelijk bloed (386), te concluderen dat dus voor de familieleden het taboe niet geldt, lijkt ons wat te ver gaan. Het is echter wel een aanwijzing in deze richting. Die gedachte wordt versterkt, wanneer we bedenken, dat tussen de goden en de vorstelijke familie een nauwe band bestaat (Williamson III, 79). Het is juist deze band, die de taboes oproept.

Het ontbloten van het bovenlichaam voor de ARII RAHI moeten we in dit verband wellicht zien als een demonstratie om tegenover het volk zijn hoge positie te benadrukken.

Iets meer is bekend over de uitzonderingspositie die de dienaren van de ARII RAHI innemen.

Forster vermeldt dat de HOA, een soort kamerheer van de vorst, het bovenlichaam niet behoeft te ontbloten in diens nabijheid (165). Meer gegevens hierover ontbreken.

Dat de dragers van de ARII RAHI en diens vrouw in direct contact komen met hen, is uiteraard onvermijdelijk. Voor hen vervalt dus op de een of andere manier het verbod tot het aanraken van de gewijde persoon. Wel worden zij door dit contact zelf „RAA or sacred” (Wilson, 329).

Eveneens bij Wilson vinden we dat de dienaren de plaatsen mogen betreden, die door het contact met de vorst taboe zijn geworden (63).

Dat de dienaren zich deze gunstige positie wel bewust zijn, blijkt uit de vele klachten over arrogant of brutaal optreden. Men spreekt over hen als „... les plus adroits filoux...” (Journal d'un Voyage, 68, 69). „... de fielten, die hem omringen...” (Turnbull, 354), „... his mischievous gang...” (Wilson, 177) en Henry constateert, dat „They took more liberties in the realm, than other people...” (229).

Verschillende schrijvers wijzen er op dat deze dienaren meestal niet van Tahiti afkomstig zijn; ze komen van andere eilanden en staan daardoor vrij tegenover de bevolking (Wilson, 88; Arii Taimai, 154). Ze staan hierdoor ook vrij tegenover de taboes: deze toch berusten op de relatie god-vorst-groep. Hoort men niet tot de groep, dan valt ook de relatie tot god — en dus tot zijn geboden weg. Deze theorie vinden we bij Peschel (353), Williamson (III, 79) en Linton (55). Hieruit volgt dan, dat het feit dat ze vreemdeling zijn, hen van de taboes ontheft. Niet het feit dat ze dienaar zijn van de ARII RAHI.

Toch mogen we niet over het hoofd zien, dat ook talrijke Tahitiërs deel uitmaken van de vorstelijke hofhouding (Jongmans, 88). Zij kunnen hun domestieke taken alleen vervullen, als ze op de een of andere manier de taboes niet in acht behoeven te nemen. In dit verband willen wij een uittaling van Arii Taimai aanhalen over de heiligheid van de vorst. Zij zegt het volgende: „They were sacred only when they were among their own people or connections by marriage.” (7). We moeten dus nagaan, of er voor de Tahitische dienaren van de vorst een mogelijkheid is om buiten deze groep te vallen. Vinden we deze, dan kunnen we op hen dezelfde redenering toepassen als op de vreemdelingen aan het hof van de vorst.

We verwijzen hiervoor naar Sahlins; hij behandelt uitvoerig de verwantschapssystemen van de Polynesiërs, waarvan de kern gevormd

wordt door een groep, die door hem, in navolging van Firth, de „ramage” genoemd wordt. Hieronder wil hij verstaan: „A non exogamous internally stratified, unilateral — in Polynesia patrilineal — descent group. Distance from the senior line of descent from the common ancestor is the criterion of stratification.” (140).

De eerstgeboren zoon, die in rechte lijn afstamt van de goddelijke voorvader, is op Tahiti de ARII RAHI. Allen, die deze gemeenschappelijke voorvader hebben, die dus in het zelfde „ramage” systeem vallen, zijn gehouden de regels van deze god — en dus ook de taboes en voorschriften ten opzichte van de ARII RAHI — te onderhouden. Voor hen allen bestaat de relatie god-vorst-groep (Williamson III, 79). Er zijn op Tahiti verschillende „ramages”. Er zijn ook verschillende vorsten. Wanneer men dus in dienst treedt van een vorst, die tot een andere „ramage” behoort, dan vervallen de voorschriften, die uit zijn relatie tot zijn god voortvloeien.

We kunnen onze bevindingen aldus samenvatten:

Duidelijk uitgezonderd van het onderhouden van de taboes is de vrouw van de ARII RAHI.

Het is waarschijnlijk, dat de naaste familieleden van de vorst eveneens geprivilegieerd zijn.

De dienaren van de ARII RAHI vallen, wanneer ze niet tot de „ramage” van de vorst behoren, op grond hiervan buiten de verplichting de taboes en voorschriften te onderhouden.

VI.

Enkele uitlatingen in de literatuur dwingen ons echter dit beeld nog wat nader te nuanceren.

Bij Ellis lezen we, dat de ARII RAHI de ene maal uittrekt bekleed met zijn waardigheidssteken, gedragen op de schouders, omstuwd door zijn priesters, waarbij het volk de diepste eerbied betoont, terwijl bij andere gelegenheden deze zelfde ARII RAHI op zeer familiere wijze met zijn „attendants and domestics” omgaat (II, 359). Men kan dit verklaren door te wijzen op de uitzonderingspositie, die de dienaren van de vorst innemen.

Een opmerking, ontleend aan de zendelingen van de „Duff”, is wat lastiger te verklaren: „The King is not averse to converse with the lowest of his subjects, or to be his visitor; and never treats them with hauteur.” (Wilson, 334). De mogelijkheid, dat hier met het woord „King” de regent bedoeld wordt, is in strijd met het woordgebruik van de zendelingen. Zij bedoelen wel degelijk de ARII RAHI, als zij het

over de „King” hebben (vgl. 329). Wij zijn geneigd te denken, dat met deze „lowest of his subjects” een dienaar van de vorst bedoeld wordt. In de zin, op ons citaat volgend, staat namelijk: „His retinue is often changing: no man serves him longer than he pleases.” Dit betreft dus de vrije dienaar van de vorst; hij valt buiten de taboes. De vorst kan bij hem op bezoek komen. Hij moet trouwens deze dienaren goed behandelen, daar hij in hoge mate van hem afhankelijk is. Jongmans toont dit uitvoerig aan. Hij noemt hen de terreurgroepen van de vorst (87 e.v.).

Deze vorstelijke gedragingen plaatsen ons voor twee nieuwe vragen:

- a. Voor welk gebied gelden de taboes rond de ARII RAHI?
- b. Gelden de taboes gedurende zijn gehele leven?

ad a.

We verwijzen opnieuw naar de opmerking van Arii Taimai, dat de vorst alleen maar sacraal is onder zijn eigen volk en bij hen, aan wie hij door huwelijk verbonden is. Gezien de neiging tot huwelijken binnen de eigen stand op Tahiti zal het gebied, waar deze regels gelden, aanzienlijk zijn (Arii Taimai, 10, 41 e.v.). Waarschijnlijk komt de ARII RAHI nooit buiten dit gebied. Zo lang hij jong is, wordt hij met alle denkbare voorzorgen omringd. Men krijgt hem nauwelijks te zien (Bligh, 53, 96; Moerenhout II, 14; zie ook Banks, 176 e.v.).

Hoewel de Europeanen buiten de tot het onderhouden van de taboes verplichte groepen vallen, vindt men steeds vermeld, dat de ARII RAHI niet op bezoek komt; noch in de huizen, noch op de schepen. Deels zal dit berusten op de zojuist vermelde beschermende zorgen rond de jonge vorst, deels ook op de overweging, dat door zijn komst aan boord het schip ontoegankelijk zou worden voor zijn eigen volk. Wanneer we dan nog bedenken, dat de meeste blanken na korte tijd de TAYO³ van een Tahitiër zijn, waardoor ze min of meer „tot de familie” behoren, dan zal het duidelijk zijn, dat de ARII RAHI beter niet aan boord van de schepen kan komen, daar dit allerlei ceremoniële problemen met zich brengt.

³ TAYO: dit is de benaming van iemand, met wien men van naam ruilt. Hierdoor adopteert men hem tot broeder. Deze band stond op Tahiti in hoog aanzien (Rowe, 153). De TAYO kwam in aanmerking als opvolger. Zo is één van de muiters van de „Bounty”, Churchill, de vorst van TAIRAPU opgevolgd, onder de naam VEHIATUA IV (Wilson, xxix).

ad b.

Belangrijker nog lijkt ons de vraag, of de ARII RAHI te allen tijde even sterk door taboes omgeven is.

We weten dat, zodra de ARII RAHI een zoon krijgt, deze laatste de vorstelijke waardigheid krijgt toebedeeld, terwijl de vader als regent de regering blijft voeren. Sterft deze regent, dan neemt de ARII RAHI zelf de regering op zich, anders pas als hij volwassen wordt.

In het leven van POMARE I doet zich het geval voor, dat zijn regent TUTAHA sneuvelt. Dit moet gebeurd zijn tussen het eerste en het tweede bezoek van Cook, dus tussen 1769 en 1773. POMARE I, die toen nog TU heette, „... having arrived at maturity, assumed the administration of the government.” (Wilson, xiii). Uit het feit, dat hij toen TU heette, mogen we afleiden, dat hij op dat tijdstip nog geen zoon had (Cook, 1803, V, 15; Forster, 158, 364; Bligh, 47; Arii Taimai, 91). Ook van een echtgenote wordt dan nog niet gesproken. Cook zowel als Forster noemen alleen moeder en zusters, die de vorst vergezellen. (Cook, 1803, V, 17; Forster, 181, 364). Ook bij Cook's derde bezoek aan het eiland blijkt nog uit niets, dat hij gehuwd zou zijn. Het zijn nog steeds zijn moeder en zijn zusters, die hem vergezellen (Cook, 1961, 295, 304, 306). Eerst enige tijd na 1777 komt dan IDDEAH ten tonele, met wie hij trouwt (Bligh, 47). Hun eerste kind wordt, volgens de zendelingen van de „Duff”, naar AREOI-zede ⁴ gedood. De volgende zoon blijft leven „...and in consequence the title and sovereign dignity of OTOO immediately devolved upon his infant son” (Wilson, xxii). Zelf wordt hij nu regent onder de naam TINAH (Bligh, 56).

Voor ons is nu speciaal van belang de periode, waarin POMARE I, terwijl hij nog ARII RAHI is, zelf de regering voert (Cook, 1803, VI, 70; Gayangos, in Corney II, 124). Hoe stond het toen met de taboes en voorschriften?

Wat het naam-taboe betreft: het feit, dat hij de naam TU blijft voeren spreekt voor zich zelf.

Het ontbloten van het bovenlichaam wordt op verscheidene plaatsen vermeld (Forster, 165, 168; Cook, 1803, V, 16; id. VI, 70).

Dit is dus volgens de regels. Wanneer we evenwel de taboes bezien,

⁴ De AREOI is een geheim genootschap in Polynesië. Eén van de voornaamste eisen voor het lidmaatschap is kinderloosheid (E. Meerum Terwogt, „Primitieve Geheime Genootschappen als sociaal verschijnsel.” 1945, blz. 57 e.v.; zie ook Bligh, 56 e.v.; Turnbull, 355; Moerenhout I, 495; Henry, 235; Mühlmann, 117).

die in verband staan met de persoonlijke heiligheid, dan vinden we handelingen die wel, maar ook handelingen, die niet in overeenstemming zijn met de verwachtingen.

Andia y Varella, die in het jaar 1774 Tahiti bezoekt, vertelt van TU (d.i. dus POMARE I), dat hij geen huis mag betreden, daar het dan voor iedereen ontoegankelijk zou worden (Corney II, 265). Andia heeft hem ontmoet bij VEHIATUA II. Deze heeft TU aparte huizen ter beschikking gesteld, benevens een stuk grond (id. 266). Maximo Rodriguez, de tolk van de Spaanse missionarissen, vertelt hoe een van deze huizen later aan de Spanjaarden wordt gegeven en hoezeer de Tahitiërs vreesden dit huis te moeten afbreken en versjouwten, „... because it had been lived in by their ARII.” (Corney III, 72).

Dit alles wijst er op, dat de persoon van TU gewijd is. In tegenstelling hiertoe staat echter, dat hij zowel de Spaanse als de Engelse schepen bezoekt (Gayangos, in Corney II, 122; Rodriguez, in Corney III, 16; Forster, 169 e.v., 384). Van het schip van Cook weten we, dat het daarna, ondanks dit bezoek, gewoon door de Tahitische bevolking — uit het district van TU — bezocht wordt (Forster, 172).

Noch bij de Spanjaarden, noch bij Cook of Forster vinden we het dragen van TU vermeld: Anderson, die zeer nauwkeurig het ceremonieel rond de „EREE DE HOI” beschrijft, spreekt uitvoerig over het naamtaboe en het ontbloten van het bovenlichaam, maar zegt niets over het dragen, hoewel hij er op wijst, dat de vorst de huizen van zijn onderdanen niet mag betreden (Cook, 1803, X, 266/268).

We dienen dus na te gaan, waardoor het geoorloofd is, dat een overigens zeer gewijd Tahitisch vorst te voet gaat en schepen bezoekt.

Het is verleidelijk, de verschillen in gedrag tussen TU sr. en TU jr. toe te schrijven aan het al dan niet uitoefenen van de regeringsmacht. Er moet echter, naar wij menen een andere verklaring mogelijk zijn. Hiertoe verwijzen we naar de volgende uitspraken:

Moerenhout zegt, dat de ARII RAHI tot zijn 18e of 20e jaar gedragen wordt (II, 15). Ze worden als een soort goden behandeld als ze jong zijn (II, 16). Volgens de Bovis duurt het dragen van de ARII RAHI tot zijn puberteit (388). De zendelingen van de „Duff” vermoeden, dat TU jr. nog een of andere ceremonie moet ondergaan, waardoor hij wat vrijer in zijn bewegingen zal worden (Wilson, 329). Het uitvoerigste is Turnbull: het dragen van de vorst duurt „... totdat de plegtigheid van zijne krooning en besnijdenis te ATTAHOURA volbragt is” (354). We voegen hier nog aan toe, dat, volgens Ellis, de jonge vorst een paar jaar voor zijn meerderjarigheid formeel „gekroond” wordt. D.w.z. met

de MARO URA omhangen wordt (II, 354).

Tot een zekere leeftijdsgrens dus wordt de ARII RAHI gedragen. Dan, als hij een jaar of 18 is, na de besnijdenis en het omhangen van de MARO URA, nemen de taboes in intensiteit af. Er wordt nergens gezegd, dat het overnemen van de regering door de jonge vorst hiermee te maken heeft. De meeste van onze bronnen duiden in de richting van de besnijdenis als het belangrijkste ritueel. We kunnen hieruit wellicht concluderen, dat de jongeman enkele „rites de passage” moet doormaken, waarna een aantal van de beschuttende taboes opgeheven kan worden.

In overeenstemming met dit alles is het ritueel, dat wij aantreffen rond de vorst van TAIARAPU, VEHIATUA II. Deze is tegen de 20 jaar oud, als hij door Cook, Forster en de Spanjaarden bezocht wordt. Hij wordt met veel eerbied omgeven, maar niet gedragen (Forster, 148; Rodriguez, in Corney III, 11). Iets wat de vorst aangeraakt heeft, is voor het volk taboe, ook al heeft het, zoals het visnet van Rodriguez, alleen maar in de kano van de vorst gelegen (Corney III, 115).

Het voeren van de titel-naam VEHIATUA brachten we reeds eerder in verband met het naam-taboe.

Over het ontbloten van het bovenlichaam bestaat verschil van mening. We vinden bij Forster de stellige bewering, dat dit eerbewijs aan VEHIATUA gebracht wordt (145). Cook daarentegen, zegt met evenveel stelligheid, dat dit niet gebeurt (1803, V, 60). Opgemerkt moet worden, dat beide verslagen dezelfde ontmoeting betreffen... Bij de Spaanse schrijvers is op deze vraag geen antwoord te vinden. Het feit echter, dat ze niets over dit opvallende gebruik zeggen, wekt het vermoeden, dat Cook hier gelijk heeft.

We vermeldde eerder reeds, dat VEHIATUA geen kinderen heeft gehad. Hij kon dus niet de functie van regent vervullen.

Over de andere ARII RAHI, die in deze periode op Tahiti leefden, weten we zo goed als niets.

Betreffende TERI-I-RERE hebben we alleen maar gegevens uit een veel vroegere periode, toen door AMO het regentschap werd uitgeoefend; zijn gedragingen als regerend vorst kennen we niet.

Van de zoon van O-RETI van HITIAA, weten we slechts, dat deze jongeman met een Spaanse sloep heeft meegevaren rond Tahiti (Boenechea, in Corney I, 314).

Hoewel dus een aantal ceremoniële verplichtingen komen te vervallen voor de ARII RAHI, bij het bereiken van een zekere leeftijd en na het passend verloop van de gestelde riten, blijven er nog verscheidene

taboes op hem rusten, totdat hem een zoon geboren wordt. De al dan niet actieve uitoefening van de regering staat hier echter los van.

VII.

We zullen nu trachten antwoord te geven op de door ons in het begin van dit artikel gestelde vragen.

1. We vonden de volgende taboes en voorschriften:
 - a. een aantal taboes, veroorzaakt door de heiligheid van de vorstelijke persoon, waaronder het dragen van de vorst, het verbod hem aan te raken, het verbod tot het betreden van huizen en schepen enz.
 - b. het voorschrift het bovenlichaam te ontbloten in de nabijheid van de vorst.
 - c. het verbod tot het noemen van de vorstelijke naam: het naam-taboe.
2. Ten aanzien van de vraag, voor wie deze taboes en voorschriften in acht genomen dienden te worden bleek ons:
 - a. dat slechts voor de ARII RAHI de taboes en voorschriften in hun volheid gelden.
 - b. dat de vrouw van de ARII RAHI door haar positie dezelfde verering geniet als haar man. Over een naam-taboe bij haar bleek ons niets.
 - c. dat het ontbloten van het bovenlichaam een eerbewijs is, dat niet alleen aan de vorst, maar aan meerdere personen gebracht wordt.
3. De vraag, of er personen zijn, die vrijgesteld zijn van het onderhouden van de taboes en voorschriften rond de vorst dient bevestigend beantwoord te worden voor:
 - a. de vrouw van de ARII RAHI.
 - b. nabije familieleden van de vorst. Wel ontbloten zij het bovenlichaam in zijn nabijheid.
 - c. personen, die niet tot de „ramage” van de vorst behoren. Dit geldt bijvoorbeeld voor dienaren van de ARII RAHI.
4. De taboes en voorschriften zijn slechts van kracht in het rijk van de ARII RAHI zelf en daar, waar familieleden van hem regeren.
5. De ARII RAHI is niet altijd even sterk door taboes en voorschriften omgeven. In hun volle omvang gelden ze tot het bereiken van een bepaalde leeftijd. Besnijdenis en bekleed zijn met de MARO URA spelen bij het verminderen van de taboedruk een rol. Na de geboorte van een zoon vervallen ze geheel.

Het lijkt ons hier de plaats nader in te gaan op de vraag, wat de beweegredenen zijn voor de ARII RAHI om af te treden zodra hem een zoon wordt geboren.

Zij, die afgaan op de tradities, verklaren dit aftreden uit de bestaande hoge waardering voor de eerstgeborene.

Anderen zien de druk van de taboes als de belangrijkste factor voor het ontstaan van dit gebruik.

Inderdaad is op Tahiti de tendens aanwezig, de primogenituur zeer hoog te achten (Buck, 97). Men hecht er veel waarde aan lange genealogieën (Buck, 23 e.v.; Sahlins, 140 e.v.). Toch geloven wij de oorzaak van het ontstaan van het regentschap te moeten zoeken in de druk van de taboes. Dit hoewel, blijkens onze eigen samenvatting der feiten, de taboedruk op Tahiti zeker niet verpletterend was.

Wanneer men echter bedenkt, dat in deze vorstendommen de vorst gewoonlijk een zeer actieve rol speelt in de regering van zijn land, dan is het duidelijk, dat hoewel hij als mens een redelijke vrijheid geniet, hij als vorst vaak in zijn handelen belemmerd is.

Het bestaan van de hoge waardering voor de primogenituur maakte het de vorsten mogelijk in de loop van de tijd het regentschap te ontwikkelen, waarbij de zoon het formele koningschap met de wel zeer reële taboelast reeds in de wieg krijgt toebedeeld, terwijl de vader als regent verder regeert, „zonder de talrijke inconveniënten van het koningschap.” (Jongmans, 25).

De last van de taboes is dus naar het voorkomt de oorzaak, dat deze verandering plaats vond en het bestaan van de hoge waardering der primogenituur zal dan de oorzaak zijn, dat die verandering juist op deze wijze geschiedde.

Dat de regent gewoonlijk niet van zins is zijn macht aan zijn meerderjarig geworden zoon over te dragen, lijkt ons een ondersteuning te zijn voor onze veronderstelling (Moerenhout II, 13).⁵

H. J. M. CLAESSEN

⁵ Het verschijnsel, dat een vorst gebukt gaat onder de last van de aan zijn positie verbonden taboes, is niet beperkt tot Tahiti. Zowel in als buiten Polynesië komt dit voor. Op eigen wijze tracht men er ook elders een oplossing voor te vinden.

Zo zien we op Tonga, dat de TUI TONGA, de sacrale vorst, de wereldlijke macht heeft overgedragen aan een bepaalde functionaris, de TUI HAA TAKELAU. Zelf behoudt de TUI TONGA de geestelijke waardigheid (E. W. Gifford, "Tongan Society", 1929, blz. 56 e.v.; zie ook Williamson I, 143 en 425 e.v.).

Voor Afrika willen we het vorstendom Ganda als voorbeeld geven. De

GERAADPLEEGDE LITERATUUR

Andia y Varella, Don José de

"The Journal of ... while in command of his bark the Jupiter, in which are related the events of a voyage to the Islands of Amat and others adjacent thereto."

In: Corney, deel II.

Baaren, Th. van

„Wij Mensen. Religie en wereldbeschouwing bij schriftloze volken." 1960.

Banks, Sir Joseph

"Journal of the Right Hon. ... during Captain Cook's first voyage in H. M. S. Endeavour in 1768 — 1771 to Terra del Fuego, Otaïte, New Zealand, Australia, the Dutch Indies etc." ed. by Sir Joseph Hooker. 1896.

Barreda, Don Blas de

"Remarks on some Customs of the Natives of the new Islands or lands of Quiros, observed during the Voyage lately made by H. M.'s Frigate the Aguila, which anchored in the harbour of OHATUTIRA in the Island of OTAHETI, on the 2nd of November 1775."

In: Corney, deel II.

Birket Smith, Kaj

„De weg der Beschaving. Inleiding tot de Ethnologie." 1950.

Bligh, William

"A Voyage to the South Sea, undertaken by command of His Majesty, for the Purpose of conveying the breadfruit tree to the West Indies, in His Majesty's Ship the Bounty, commanded by ..."

In: "A book of the Bounty." ed. by G. Mackaness. Everyman Library 1952.

Boenechea, Don Domingo

"Narrative of the Voyage performed by ... of the Royal Navy, in the Frigate Santa María Magdalena (alias el Aguila)."

In: Corney, deel I.

Bougainville, Louis de

„Reis rondom de Weereldt, gedaen op bevel des konings van Frankrijk, in de jaren 1766 tot 1769, met het fregat La Boudeuse en het fluitschip L'Etoile, door den Heer ..." 1772.

Bovis, E. de

"De la société Tahitienne à l'arrivée des Européens.

In: "Revue Coloniale", deuxième série, Tome XIV, 1855.

Buck, Peter H.

"Vikings of the Pacific."

(Herdruk van "Vikings of the Sunrise.") 1960.

Clota, Fr. Geronimo and Fr. Narciso Gonzalez

"Diary of things noteworthy that occurred at Amat's Island, (alias OTAGETI), between the 28th day of January 1775 and the 12th of November in the same year."

In: Corney, deel II.

sacrale vorst hier beschikt over een tweetal ambtenaren, de KAGO en de KAUMUMU, die in zijn plaats de lasten dragen van de taboes, welke de vorst omgeven. Daarnaast is er nog een hele reeks andere hoogwaardigheidsbekleders, die allen bepaalde taken van de vorst overnemen (J. Roscoe, "The Baganda", 1911, blz. 206 en 248).

Frazer geeft in zijn "Golden Bough" talrijke voorbeelden van dit verschijnsel (221—235).

Cook, James

„Reizen rondom de Waereld door ...”

vert. door J. Pasteur. 1803.

“Captain Cook's Voyages of Discovery.” ed. by John Barrow. Everyman Library. 1961.

Corney, Bolton Glanville

“The Quest and Occupation of Tahiti by Emissaries of Spain during the years 1772—1776. Told in despatches and other contemporary documents.”

In 3 Vols. 1913, 1915, 1919. Uitg. Hakluyt Society.

Ellis, William

“Polynesian Researches, during a residence of nearly six years in the South Sea Islands; including descriptions of the natural history and scenery of the islands — with remarks on the history, mythology, traditions, government, arts, manners and customs of the inhabitants.”

In 2 Vols. 1830.

Forster, George

“Reise um die Welt.”

Herausgegeben von Barbara Neubauer. 1960.

Frazer, Sir James George

“The Golden Bough.”

Abridged edition in two volumes. 1957.

Gayangos, Don Thomas

“The official Journal of the second Voyage of the frigate AGUILA to Tahiti.”

In: Corney, deel II.

Heeren-Palm, C. H. M.

“Polynesische Migraties.” 1955.

Henry, Teuira

“Ancient Tahiti.”

Based on material recorded by J. M. Orsmond. Bernice P. Bishop Museum, Bulletin 48. 1928.

Jongmans, D. G.

„Politiek in Polynesië. Het despotisme op Tahiti in de 18e en 19e eeuw.” 1955.

“Journal d'un Voyage autour du monde, en 1768, 1769, 1770, 1771, contenant les divers événemens du Voyage.”

Trad. de l'Anglois par M. de Fréville. 1773.

Linton, Ralph

„De Boom der Beschaving.” 1961.

Lowie, Robert H.

“Primitive Religion.” 2e druk, 1948.

“A Missionary Voyage to the Southern Pacific Ocean, performed in the years 1796, 1797, 1798, in the Ship “Duff”, commanded by Captain James Wilson.” 1799.

Moerenhout, J. A.

“Voyages aux îles du Grand Océan, contenant des documens nouveaux sur la géographie physique et politique, la langue, la littérature, la religion, les mœurs, les usages et les coutumes de leurs habitans.”

In 2 delen. 1837.

Montgomery, James

“Journal of Voyages and Travels by the Rev. Daniel Tyerman and George Bennet, Esq. deputed from the London Missionary Society, to visit their various stations in the South Sea Islands, China, India etc., between the

- years 1821 and 1829. Compiled from original documents by..."
In 2 Vols. 1831.
- Mühlmann, Wilhelm E.
"Arioi und Mamaia. Eine ethnologische, religionssoziologische und historische Studie über polynesische Kultbunde." 1955.
- Parkinson, Sydney
"A Journal of a Voyage tot the South Seas in His Majesty's Ship The Endeavour." 1773.
- Peschel, Oskar
"Völkerkunde." 5e druk. Bearb. von A. Kirchhoff. 1881.
- Robertson, George
"A Journal of the second Voyage of H. M. S. Dolphin round the world, under command of Captain Wallis, R. N. in the years 1766 1767 and 1768, written by her master..."
Ed. by Hugh Carrington. 1948. Uitg. Hakluyt Society.
- Rodriguez, Maximo
"Daily Narrative kept by the Interpreter...at the Island of Amat, otherwise OTAHITI, in the year 1774."
In: Corney, deel III.
- Rowe, Newton A.
"Voyage to the Amorous Islands. The Discovery of Tahiti." 1955.
- Sahlins, Marshall D.
"Social Stratification in Polynesia." 1958.
- Schoch, Alfred
"Rituelle Menschentötungen in Polynesien." 1954.
- Taimai, Arii
"Memoirs of ..." 1901.
- Turnbull, John
„Reizen in den Stillen Oceaen in de jaren 1800, 1801 1802, 1803 en 1804; door..." 1810, 1811 en 1814.
- Tyerman, Rev. Daniel and George Bennet
Zie: Montgomery, James.
- Williamson, Robert W.
"The Social and Political Systems of Central Polynesia."
in 3 Vols. 1924.
- Wilson, James
Zie: "A Missionary Voyage etc."